

Zrównoważony System Żywnościowy

Mapa drogowa najważniejszych zmian dla zrównoważonego systemu żywnościowego i rolnictwa

Wnioski i rekomendacje wypracowane w trakcie paneli eksperckich organizowanych przez Green REV Institute, koalicję Future Food 4 Climate w 2023 r.

Grudzień 2023 r.

Spis treści:

System żywnościowy w aktualnej debacie klimatycznej i środowiskowej	3
Panele eksperckie Green REV Institute i koalicji Future Food 4 Climate	5
Green REV Institute i koalicja Future Food 4 Climate	5
Panele eksperckie 2023 r.	5
Panel ekspercki: Zrównoważony System Żywnościowy - znakowanie oraz przeciwdziałanie marnowaniu żywności	7
Panel ekspercki: Skutki działania sektora hodowlanego w kontekście praw człowieka i ochrony środowiska naturalnego. Fermy przemysłowe i intensywne rolnictwo zwierzęce w Polsce.....	13
Panel ekspercki: AgriWatch - w kierunku wydatkowania środków publicznych na zieloną transformację rolnictwa.....	18

System żywnościowy w aktualnej debacie klimatycznej i środowiskowej

W grudniu 2023 r. zakończył się Szczyt Klimatyczny w Dubaju, COP 28. W ostatnim dniu szczytu klimatycznego, uzgodniono porozumienie w sprawie energii ze źródeł kopalnych, które sygnalizuje "początek końca" ery paliw kopalnych. Podczas szczytu zawarto również historyczne porozumienia w sprawie ograniczenia emisji gazów cieplarnianych z sektorów rolnictwa i żywności. Nie osiągnięto tego na wszystkich poprzednich 28 szczytach klimatycznych, mimo że 1/3 wszystkich gazów cieplarnianych na świecie pochodzi z tych sektorów, a 60 procent z nich jest powodowanych przez mięso i nabiał.

Najważniejsze deklaracje i uzgodnienia w obszarze rolnictwa i żywności to:

- Deklaracja COP 28 w sprawie rolnictwa i klimatu podpisana przez 158 krajów¹;
- Plan działania Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) na rzecz pozytywnych dla klimatu systemów rolno-spożywczych do 2050 r.².

Chociaż w ostatecznym tekście nie ma prawie żadnych porozumień dotyczących rolnictwa i żywności, są one zawarte w Deklaracji COP28 w sprawie rolnictwa i klimatu, która została podpisana przez 158 krajów i organizacji, w tym USA, Unię Europejską, Chiny, Rosję, Brazylię, Japonię i Australię. Potwierdzają one, że **"rolnictwo i systemy żywnościowe muszą pilnie dostosować się i przekształcić, aby sprostać wymaganiom zmian klimatu"**.

Należy wspomnieć, że poziomie Unii Europejskiej najważniejsze dokumenty i strategię określające drogę transformacji systemu żywności i rolnictwa to Europejski Zielony Ład, strategia Od pola do stołu oraz Wspólna Polityka Rolna jako narzędzie do kształtowania odpowiedzialnej klimatycznie produkcji żywności, zapewnienia dostępu obywatelom i obywatelkom UE do zdrowej, zrównoważonej żywności oraz zagwarantowania stabilnego źródła dochodu rolnikom i rolniczkom. Komisja Europejska zobowiązała się do przedstawienia we wrześniu 2023 r. projektu legislacji dla zrównoważonego systemu żywnościowego, jednak władze KE 2019-2024 nie wywiązały się z tego zobowiązania.

¹ <https://www.cop28.com/en/food-and-agriculture>;

² <https://www.fao.org/interactive/sdg2-roadmap/en/>;

Władze unijne i krajowe zauważają wpływ rolnictwa i systemu żywnościowego na klimat i środowisko naturalne oraz wyzwania związane z produkcją żywności w dobie katastrofy klimatycznej i środowiskowej. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027 obejmuje deklarację dot. celów WPR w Polsce:

“Wspieranie inteligentnego, konkurencyjnego, odpornego i zróżnicowanego sektora rolnictwa zapewniającego długoterminowe bezpieczeństwo żywnościowe

Zaprojektowano szereg instrumentów wspierających dochodowość i odporność, szczególnie mniejszych gospodarstw. Poza płatnościami bezpośrednimi realizowane będzie wsparcie inwestycyjne oraz wsparcie w zakresie instrumentów zarządzania ryzykiem i zapobiegania ASF. Wspierana będzie lepsza organizacja łańcuchów dostaw, rozwój małego przetwórstwa, uczestnictwo w krajowych i unijnych systemach jakości produkcji żywności. Uzupełniająco zainwestujemy w przetwórstwo i wprowadzanie produktów do obrotu. Planuje się dalszą poprawę struktury agrarnej. Komplementarnie wsparcie w zakresie organizacji łańcuchów dostaw, cyfryzacji i innowacji w rolnictwie może być realizowane w ramach innych programów krajowych i UE.

Wspieranie i wzmacnianie ochrony środowiska, w tym różnorodności biologicznej, oraz działań w dziedzinie klimatu oraz przyczynianie się do realizacji unijnych celów związanych ze środowiskiem i klimatem, w tym zobowiązań Unii wynikających z porozumienia paryskiego

Zaprojektowano interwencje zachęcające rolników do stosowania podwyższonych norm w produkcji rolniczej, przyjaznych środowisku metod produkcji, ograniczających emisje CO₂, poprawiających jakość gleb, zwiększających retencję wody. Wspierane będą inwestycje do powtórnego obiegu wody i ograniczające zużycie energii w produkcji. Dążyć będziemy do zwiększenia lesistości, poprawy stanu lasów w Polsce oraz wzmocnienia ich bioróżnorodności. Uzupełniająco planowane są działania szkoleniowo - doradcze dla rolników a także edukacyjno-informacyjne dla konsumentów żywności i dla społeczności lokalnych.” .

Panele eksperckie Green REV Institute i koalicji Future Food 4 Climate

Green REV Institute i koalicja Future Food 4 Climate

Green REV Institute to think-tank, który w swoich działaniach koncentruje się przede wszystkim na kwestiach związanych ze sprawiedliwą transformacją systemu żywnościowego. Misją Green REV Institute jest zmienianie i budowanie świata w szacunku dla człowieka, zwierząt i klimatu. Prowadzimy działania strażnicze i rzecznicze w obszarze rolnictwa, systemu żywności, Europejskiego Zielonego Ładu, strategii Od pola do stołu oraz Wspólnej Polityki Rolnej. Przygotowujemy rekomendacje, konsultacje dot. polityki żywnościowej, w tym lokalnych polityk żywnościowych w samorządach oraz legislacji krajowej i unijnej dla zrównoważonego systemu żywnościowego. Nasze działania kierujemy do osób decydenckich, władz UE, władz krajowych i samorządowych. Od 2021 r. tworzymy największą koalicję organizacji społeczeństwa obywatelskiego na rzecz sprawiedliwej transformacji systemu żywności Future Food 4 Climate. Future Food 4 Climate zszerza obecnie 102 organizacje, które wspólnie z Green REv Institute włączają tematykę żywności i rolnictwa do debaty publicznej nt. klimatu, spraw społecznych, polityki fiskalnej. Do działań rzeczniczych na rzecz naprawy systemu żywności włączamy osoby młode, edukując i mobilizując w ramach Green Advocacy Academy. Na poziomie globalnym siecujemy osoby eksperckie, decydenckie, media, ludzi biznesu i aktywizmu w ramach European Vegan Summit.

Green REV Institute jest organizacją członkowską międzynarodowych koalicji Buy Better Food, 50by40, World Federation for Animals, Eurogroup for Animals, European Vegetarian Union, TAPP Coalition, Aquatic Animal Alliance, PlantEurope Network, jest organizacją akredytowaną przy Programie Środowiskowym ONZ (UNEP), oraz jedną z 10 NGO w ramach EU Platform on Animal Welfare. W Polsce działamy w ramach Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, Niech Żyją i Inicjatyw Nasz Rzecznik.

Panele eksperckie 2023 r.

W 2023 r. Green REV Institute zorganizował cztery panele eksperckie, zapraszając osoby decyzyjne, ekspertów i ekspertki, przedstawicieli i przedstawicielki środowiska naukowego, osoby aktywistyczne do debaty na temat aspektów prawnych i społecznych zrównoważonego systemu żywnościowego w obszarze:

- a) żywienia zbiorowego i dostępu do roślinnych posiłków w placówkach oświatowych;

- b) znakowania żywności i zapewnienia transparentnej informacji osobom konsumenckich;
- c) przeciwdziałania marnowaniu żywności;
- d) problemu intensyfikacji produkcji żywności i wpływu ferm przemysłowych na bioróżnorodność, klimat, prawa człowieka, prawa pracownicze i ochronę zwierząt tzw. hodowlanych;
- e) finansowania ze środków publicznych, w szczególności środków w ramach Wspólnej Polityki Rolnej projektów i programów, które nie odpowiadają na cele Europejskiego Zielonego Ładu i strategii Od pola do stołu. W ramach programu **AgriWatch** Green REV Institute prowadził analizę danych oraz działania strażnicze sprawdzając, czy środki Wspólnej Polityki Rolnej wspierają, a jeśli tak - w jakim stopniu i w jakich obszarach działania ferm wielkotowarowych i sektor hodowlany.

W niniejszym podsumowaniu wniosków i rekomendacji wypracowanych w ramach spotkań z osobami uczestniczącymi chcemy przedstawić rekomendacje dot. praw osób konsumenckich do rzetelnej informacji w ramach znakowania żywności oraz rekomendacje dot. przeciwdziałania marnowaniu żywności, a także wnioski dot. wpływu ferm wielkotowarowych, nazywanych fermami przemysłowymi na życie osób mieszkających na obszarach wiejskich oraz środowisko naturalne. W ostatniej części przedstawimy działania Green REV Institute w ramach programu AgriWatch i wnioski dot. wykorzystywania środków Wspólnej Polityki Rolnej jako narzędzia dla Europejskiego Zielonego Ładu i strategii Od pola do stołu.

Jednocześnie dziękujemy za zaangażowanie wszystkim osobom, które przyjęły nasze zaproszenie do wspólnej dyskusji i debaty na temat systemu żywności i rolnictwa. Debata publiczna musi obejmować debatę na temat żywności i naszych talerzy, których skład determinują publiczne dotacje i subsydia, dostęp do lokalnej żywności, globalne decyzje koncernów i korporacji, które działają w obszarze żywności, nasze otoczenie żywnościowe i sieci, które kształtują nasze zachowania konsumenckie oraz polityka państw i Unii Europejskiej, która ma wpływ na ceny, dostępność, sposób produkcji, edukację żywnościową, politykę fiskalną.

Strategiczny dialog na temat żywności to dialog wszystkich stron, które dzisiaj skazane są na nieetyczną, szkodliwą dla ludzi i planety żywność, żywność, której skutki produkcji

i konsumpcji ponosimy wszyscy jako globalna społeczność. Dlatego powinniśmy i powinnyśmy wspólnie rozmawiać i naprawiać obecny, nieefektywny i niesprawiedliwy system żywnościowy.

Panel ekspercki: Zrównoważony System Żywnościowy - znakowanie oraz przeciwdziałanie marnowaniu żywności

W panelu eksperckim wzięli i wzięły udział:

1. Katarzyna Siudowska – FoodSharing Kraków;
2. Sylwia Kowalska – Toruńskie Jadłodzielnie;
3. Marta Sapała – pisarka, autorka takich pozycji jak „Na Marne” oraz „Mniej. Intymny portret zakupowy Polaków”;
4. Ewa Całus – Urząd Miasta Krakowa, Pełnomocniczka Prezydenta Miasta Krakowa ds. Edukacji Klimatycznej;
5. Jagna Niedzielska – doradczynie kulinarna, autorka programów telewizyjnych w kwestii przeciwdziałania marnowaniu żywności, takich jak „Bez reszty. Kuchnia Zero Waste”;
6. Joanna Kądziołka – prezeska stowarzyszenia „Zero Waste”.

Panel ekspercki poprowadził Bartłomiej Gawrecki – Członek Zarządu Green REV Institute, doktorant nauk prawnych w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych UAM w Poznaniu, prawnik.

Sustainable EU Food System (SFS EU Law) to nowa inicjatywa na poziomie Unii Europejskiej. Jej celem jest stworzenie unijnego rozporządzenia kompleksowo regulującego kwestie dotyczące zrównoważonego systemu żywnościowego w Unii Europejskiej.

Ma ona określić ogólne zasady i cele oraz wymagania i obowiązki wszystkich podmiotów w systemie żywnościowym UE.

Przepisy rozporządzenia mają dotyczyć:

- znakowania zgodności produktów spożywczych z zasadami zrównoważonego rozwoju;
- minimalnych kryteriów udzielania zrównoważonych zamówień publicznych;
- w zakresie zarządzania żywnością i monitorowania (w tym przeciwdziałania marnowaniu żywności).

Celem wprowadzenia SFS EU Law jest stworzenie zrównoważonego systemu żywnościowego, czyli takiego, który zapewnia i promuje bezpieczną, pożywną i zdrową żywność o niskim wpływie na środowisko dla całej obecnej i przyszłej populacji UE w sposób, który pozwala na ochronę środowiska naturalnego i jego usług ekosystemowych, jest solidny i odporny, dynamiczny gospodarczo, sprawiedliwy oraz akceptowalny społecznie. Jednocześnie założeniem jest uczynienie tego bez ograniczania dostępności pożywnej i zdrowej żywności dla osób mieszkających poza Unią Europejską oraz nieszkodzenie ich środowisku naturalnemu. W ogólności – celem jest zapewnienie, aby cała żywność wprowadzana na rynek w Unii Europejskiej w coraz większym stopniu stawała się zrównoważona.

Do realizacji celów SFS EU Law ustalonych na poziomie unijnym powinny zostać zaangażowane także samorządy. Są one bowiem jednymi z największych zamawiających publicznych, mają wpływ na edukację społeczeństwa oraz na żywność serwowaną w szkołach, szpitalach i placówkach opiekuńczych, a także festiwalach ulicznych oraz imprezach, spotkaniach i uroczystościach miejskich. Co więcej, mimo że obecne rozwiązania w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności pomijają rolę samorządów, to właściwie pewne jest, że kolejne zmiany w systemie zarządzania żywnością i monitorowania uwzględnią rolę samorządów – w szczególności z uwagi na fakt, że są one podmiotami realizującymi zadania z zakresu pomocy społecznej.

Docelowo rozporządzenie miało zostać stworzone do końca trzeciego kwartału 2023 roku, jednak z informacji od Komisji Europejskiej wynika, że obecne władze UE nie przedstawią projektu w ogóle. Ma on powstać dopiero w kadencji 2024-2029.

Rekomendacje

W ramach dyskusji osoby eksperckie i decydenckie zgłosiły postulaty zmian w obszarze prawa krajowego oraz unijnego.

Poziom krajowy – rekomendacje

Kluczowa rekomendacja dotyczyła nowelizacji ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności³. W Polsce nie istnieje kompleksowy i efektywny system monitorowania oraz zapobiegania marnowaniu żywności na wszystkich etapach łańcucha żywnościowego. Istnieje także potrzeba podnoszenia i budowania świadomości społecznej w obszarze przeciwdziałania marnowaniu żywności oraz jego negatywnych skutków społecznych, środowiskowych i gospodarczych. Zmiany powinny dotyczyć następujących kwestii:

- poszerzenia definicji „marnowania żywności”;
- objęcia przepisami dotyczącymi marnowania żywności znacznie większej liczby beneficjentów, niż tylko ściśle określone w obecnie obowiązującej ustawie organizacje charytatywne;
- zwiększenia zarówno wysokości opłaty, jak i kręgu podmiotów zobowiązanych do ponoszenia opłaty za marnowanie żywności, obliczanej jako iloczyn stawki opłaty (0,1 zł za kilogram marnowanej żywności) i masy marnowanej żywności. Co więcej, kontrola wysokości opłat, jak również ich uiszczanie są zdecydowanie niewystarczające – należy wprowadzić większą skuteczność w ich egzekwowaniu. Powinny też one dotyczyć znacznie szerszego kręgu sprzedawców żywności;
- wprowadzenia możliwości przekazywania żywności na podstawie przepisów ustawy samorządom, na których ciążyą publicznoprawne obowiązki związane z pomocą społeczną;
- możliwości przekazywania żywności po terminie minimalnej trwałości, źle oznakowanej (z wyjątkiem błędnego oznakowania alergenów) lub z uszkodzonym opakowaniem, pod warunkiem, że nie jest zepsuta – ze szczególnym uwzględnieniem żywności oznaczonej „*najlepiej spożyć przed*”, tj. terminem minimalnej trwałości;
- działań legislacyjnych mających na celu edukację żywnościową społeczeństwa, np. poprzez nowelizację podstawy programowej w szkołach czy akcje edukacyjne finansowane ze środków publicznych w zakresie rozróżniania przez konsumentów i konsumentki różnicy pomiędzy sformułowaniami „*należy spożyć przed*” a „*najlepiej spożyć do*”. Zgodnie z wypowiedziami naszych ekspertek i ekspertów konsumenci i konsumentki mają w obecnym stanie problem z rozróżnieniem tych oznaczeń.

³ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190001680>

- komunikacji z konsumentami i konsumentkami poprzez takie działania, jak: kampanie edukacyjne i informacyjne, aby pokazywać skutki nadprodukcji oraz korzyści wynikające z redukcji marnowania i zmian w modelu naszej konsumpcji żywności;
- wsparcia dla działań *start-upów*, które pracują nad opakowaniami dla produktów – np. oznakowanie kolorem, zamiast daty przydatności do spożycia;
- wprowadzenia rozwiązań prawnych mających na celu promocję żywności od lokalnych producentów i producentek żywności – np. w formie obligatoryjnego poziomu zamówień publicznych;
- promowania idei jadłodielni w placówkach edukacyjnych oraz przepisów dot. żywienia zbiorowego w obszarze dostępu do wybranej diety i różnicowania porcji.

Dodatkowo w trakcie dyskusji zostały wskazane kwestie związane bezpośrednio z samorządami lokalnymi, będącymi organami prowadzącymi dla szkół oraz wypełniającymi zadania związane z pomocą społeczną:

- wprowadzenie ustawowego obowiązku monitorowania marnowania żywności w jednostkach podległych samorządom;
- wprowadzenie rozwiązań prawnych, które pozwolą na tworzenie strategii cyrkularnych/cyrkulacyjnych – które dadzą rozwiązania możliwe do wykorzystania przy przeciwdziałaniu marnowaniu żywności lub zagospodarowania żywności już zmarnowanej (kompost miejski, bioodpady);
- wprowadzenie rozwiązań, które doprowadzą do zwiększenia demokratyzacji w procesie przygotowywania posiłków w instytucjach publicznych takich jak m.in. szkoły. Należy doprowadzić do dialogu pomiędzy osobami wykonującymi zamówienia, osobami, które przygotowują posiłki oraz osobami, które te posiłki spożywają (co będzie miało funkcję edukacyjną dla każdej ze stron);
- promowanie kompostowni i biogazowni jako elementu systemu, który pozwoli na niemarnowanie żywności nie tylko w drodze jej spożycia, ale również poprzez wtórne wykorzystanie żywności, która do spożycia już się nie nadaje.

Dwa kolejne kluczowe elementy to opracowywanie i przyjmowanie przez samorzady lokalnych polityk żywnościowych, które będą stanowić podstawę do działań na rzecz zrównoważonego systemu żywnościowego oraz zmiana prawa krajowego, w tym ustawy o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności, ale także nowelizacja rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do

sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach⁴. Zmiana rozporządzenia jest konieczna, aby osoby uczniowskie mogły mieć dostęp do zdrowych, zrównoważonych, zgodnych z dietą i światopoglądem posiłków.

Poziom unijny – rekomendacje

Kluczowa rekomendacja to doprowadzenie do wdrożenia unijnej legislacji na rzecz zrównoważonego systemu żywności. Dalsze opóźnienia nad wdrażaniem aktu są niedopuszczalne i stanowią ryzyko dla realizacji polityk klimatycznych UE.

W zakresie znakowania żywności wymagane są: nowelizacja rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1924/2006 i (WE) nr 1925/2006 oraz uchylenia dyrektywy Komisji 87/250/EWG, dyrektywy Rady 90/496/EWG, dyrektywy Komisji 1999/10/WE, dyrektywy 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektyw Komisji 2002/67/WE i 2008/5/WE oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 608/2004⁵ w obszarze wykazu informacji i danych dostępnych na opakowaniu. Wykaz wymaga jednolitej aktualizacji na poziomie unijnym, w szczególności w zakresie rozumienia daty minimalnej trwałości oraz terminu przydatności do spożycia.

W ramach znakowania żywności, rozumianego poprzez umieszczanie informacji określonych prawem na zewnętrznej warstwie opakowania produktów⁶, należy wprowadzić następujące rozwiązania prawne:

- a) wprowadzenie rozwiązań prawnych wspierających wykorzystanie kolorów w oznakowaniu dot. śladu środowiskowego żywności, z uwagi na fakt, że są one zdecydowanie bardziej skuteczne niż tekst, który jest pisany drobnym drukiem.
- b) wprowadzenie do unijnego systemu prawnego kategorii produktów o roboczej nazwie „bez daty”. Istnieje żywność, którą można w ten sposób znakować;

⁴ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001154>

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0018:0063:PL:PDF>

⁶ Zgodnie z założeniami, etykiety i inne rodzaje oznaczeń mają dostarczać dokładnych informacji o zawartości (w tym zawartości odżywczej) oraz o pochodzeniu i innych cechach produktu.

- c) wprowadzenie do prawodawstwa unijnego zharmonizowanej definicji „marnowania żywności”. Parlament Europejski wezwał już w 2012 roku Komisję w rezolucji „Jak uniknąć marnotrawienia żywności: strategię na rzecz poprawy wydajności łańcucha żywnościowego w UE”⁷ w jej pkt. 15 do przedstawienia wniosku ustawodawczego zawierającego definicję tego pojęcia. Zdaniem Parlamentu Europejskiego w powszechnym ujęciu „marnotrawienie żywności” oznacza produkty spożywcze wyrzucone poza łańcuch rolno-spożywczy ze względów gospodarczych, estetycznych lub z powodu zbliżającej się daty przydatności, które nadal jednak nadają się do spożycia i mogą być przeznaczone do konsumpcji przez ludzi, a które z braku możliwego alternatywnego sposobu wykorzystania przeznaczają się do likwidacji i utylizacji, co powoduje negatywne efekty zewnętrzne pod względem wpływu na środowisko, kosztów gospodarczych i braku dochodów dla przedsiębiorstw⁸;
- d) stworzenie zrównoważonych ram znakowania żywności, które obejmują aspekty żywieniowe, klimatyczne, środowiskowe i społeczne produktów żywnościowych. W chwili obecnej bowiem konsumenci i konsumentki nie mają dostępu do takich informacji, zaś producenci żywności dobrowolnie nie umieszczają takich informacji na opakowaniach, a jeśli już umieszczają, to najczęściej posiada to walor wyłącznie marketingowy. Pozostałe podmioty uczestniczące w łańcuchu żywności również nie zamieszczają takich informacji. Jednocześnie system ten nie może być nadmiernie skomplikowany – już teraz bowiem mierzymy się z tym problemem. Przeprowadzone mapowanie etykiet żywności związanych ze zrównoważonym rozwojem (innych niż związane z wartościami odżywczymi i „ekologicznością” produktu) pozwoliło zidentyfikować 210 rodzajów etykiet obecnych na rynku UE, w tym 102 etykiety obejmujące zrównoważony rozwój środowiskowy i społeczny, 52 etykiety obejmujące wyłącznie zrównoważony rozwój środowiskowy i 56 etykiet obejmujących tylko zrównoważony rozwój społeczny; w ostatnich latach zauważalny jest trend wzrostowy⁹.
- e) stworzenie unijnych ram monitorowania służących ocenie postępów w kierunku zrównoważonego systemu żywnościowego w Unii Europejskiej – uwzględniającego

⁷ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 19 stycznia 2012 r. „Jak uniknąć marnotrawienia żywności: strategię na rzecz poprawy wydajności łańcucha żywnościowego w UE”, Dz.Urz. UE C nr 227E, s. 25 i n.

⁸ Na ten temat, w szczególności o potrzebie wprowadzenia ogólnounijnej definicji marnowania żywności, zob. szerzej Ł.M. Sokołowski, *O potrzebie całościowej regulacji prawnej przeciwdziałania marnowaniu żywności* [w:] *Przegląd Prawa Rolnego*, Nr 1 (24) – 2019, str. 53-69, DOI: 10.14746/ppr.2019.24.1.4.

⁹ Simon Dietz, James Rising, Thomas Stoerk, Gernot Wagner, “Economic impacts of tipping points in the climate system”, Columbia University, New York, 2022.

kwestie związane z raportowaniem ilości zmarnowanej żywności, a także postępów w zakresie wprowadzania zielonych zamówień publicznych. Pozwoli to na ocenę skuteczności wprowadzanych rozwiązań, zaś wyniki raportowania powinny być podawane do wiadomości publicznej. Konieczne jest także stworzenie odpowiednich międzysektorowych mechanizmów koordynujących wspólne działania rządów, społeczeństwa obywatelskiego i sektora prywatnego, w tym z państwami trzecimi spoza Unii Europejskiej – z uwagi na fakt, że Unia Europejska również pozostaje w relacjach gospodarczych z państwami spoza Unii Europejskiej i należy to uwzględnić.

Obecnie najpilniejszą kwestią jest – na poziomie unijnym – przedstawienie przez Komisję Europejską projektu dot. zrównoważonego systemu żywnościowego UE. Jeśli chodzi o poziom krajowy to wybrane w wyborach w 2023 r. polskie władze powinny podjąć działania związane z nowelizacją kluczowych aktów prawnych, które bezpośrednio i pośrednio wpływają na kwestie znakowania żywności i przeciwdziałania marnowaniu żywności. Władze samorządowe z kolei jak najszybciej powinny podjąć prace nad lokalnymi politykami żywnościowymi i włączeniem do strategii i planów w obszarze klimatu, ochrony środowiska naturalnego, zdrowia publicznego kwestii transformacji systemu żywności.

Panel ekspercki: Skutki działania sektora hodowlanego w kontekście praw człowieka i ochrony środowiska naturalnego. Fermy przemysłowe i intensywne rolnictwo zwierzęce w Polsce

W panelu eksperckim udział wzięli i wzięły:

1. Marta Sapała – pisarka, autorka takich pozycji jak „Na Marne” oraz „Mniej. Intymny portret zakupowy Polaków”;
2. Dr Robert Maślak –zoolog, adiunkt w Instytucie Biologii Środowiskowej Uniwersytetu Wrocławskiego;
3. Dr Anna Kozajda – adiunkt w Zakładzie Bezpieczeństwa Chemicznego, Instytut Medycyny Pracy im. prof. Jerzego Nofera w Łodzi
4. Joanna Januszevska-Noga – radczyni prawna;
5. Marzena Waligóra – prezeska stowarzyszenia Tarnowska Rospuda;
6. Helena Freino – architektka urbanistka i strażniczka planowania i projektowania dla bioróżnorodności;

7. Dr Bartosz Machalica – współzałożyciel Centrum im. Ignacego Daszyńskiego;
8. Sebastian Bednarski – aktywista prozwierzęcy, członek Partii Razem.

W ramach dyskusji przyjęto, że pojęcie „fermy przemysłowe” obejmuje zarówno ośrodki, gdzie wykorzystuje się zwierzęta w celu produkcji żywności, jak również na cele produkcji np. futer. Klasyfikacja ich działalności jako działalności rolniczej jest błędna – de facto jest to forma przemysłu. W polskich przepisach prawnych brak jest pojęcia „*ferma przemysłowa*”. Występują normy dotyczące dużych jednostek przeliczeniowych inwentarza (DJP), jednak nie oddają one faktycznego stanu rzeczy. Należy wskazać, że zagęszczenie geograficzne ferm różni się w poszczególnych państwach członkowskich Unii Europejskiej, przy czym w Polsce ma miejsce masowy chów zwierząt przekazywanych później do Królestwa Niderlandów, które przekracza normy z dyrektywy azotanowej¹⁰ – dlatego poszukuje tzw. rynków hodowlanych. Fermy wywierają olbrzymi negatywny wpływ na zmiany klimatyczne oraz środowisko naturalne. Stanowią ogromne zagrożenie biologiczne. Są m.in. emitentem materiału biologicznego w ogromnej ilości, w tym azotu, który powoduje przeżyźnienie gleb, wody, zaburza bioróżnorodność i ekosystem. Dla przykładu fermy na 1000 DJP świń czy kur generują tyle azotu i fosforu, co miasto około 30 tysięcy mieszkańców. Znacznym problemem są antybiotyki i geny antybiotykoodporności. Żywność pochodzenia zwierzęcego również jest źródłem chorób i ryzyk dla zdrowia publicznego¹¹. Zakażane zwierzęta to nosiciele bakterii alarmowych, takich jak MRSA (gronkowiec złocisty) – grupy bakterii, które nabywają odporność (super bakterie), bakterie z grupy coli, które wytwarzają enzymy rozkładające antybiotyki. Fermy przemysłowe oddziałują negatywnie zarówno na zdrowie fizyczne, jak i psychiczne osób, które mieszkają w ich otoczeniu. Powodują spadek wartości nieruchomości. Także pod kątem urbanistycznym przemysłowy chów to nie rolnictwo; to ogromna degradacja krajobrazu. Niska świadomość społeczna co do kosztów środowiskowych produkcji żywności na fermach oraz ekonomii tej produkcji powoduje, że temat przemysłowej produkcji zwierzęcej nie jest częścią debaty publicznej i zmian polityk związanych z rozwojem i kształtowaniem produkcji żywności. Konieczna jest zmiana przepisów w zakresie, w jakim ocenia się wpływ określonej inwestycji związanej z chowem przemysłowym na środowisko. Najwyższa Izba Kontroli w 2015 roku przeprowadziła działania nadzorcze nad

¹⁰ [Dyrektywa 91/676/EWG dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego](#)

¹¹ https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/07/Animal-Markets-and-Zoonotic-Disease-in-the-United-States_compressed.pdf

funkcjonowaniem ferm zwierząt (Informacja o wynikach kontroli, sygn. KRR-4101-01-00/2014). Zgodnie z raportem NIK organy administracji rządowej nie zapewniają właściwego nadzoru nad funkcjonowaniem ferm zwierząt. Współpraca pomiędzy Inspekcją Weterynaryjną i Inspekcją Ochrony Środowiska jest nieefektywna, zaś działania podjęte przez Ministra Środowiska nie zapobiegają podziałom wielkoprzemysłowych ferm zwierząt dokonywanych w celu uniknięcia obowiązku uzyskania pozwoleń zintegrowanych, jak również nie rozwiązują problemu uciążliwości zapachowej ferm zwierząt.

Kompleksowe opracowanie dot. kosztów i zagrożeń wynikających z działań sektora hodowlanego w Polsce stanowi Biała Księga: Smród, krew i łzy¹², opracowana przez dr. Sylwię Spurek, Posłankę do Parlamentu Europejskiego wraz z osobami eksperckimi.

Postulaty osób eksperckich:

- przekierowanie środków (ze źródeł krajowych i unijnych) na transformację systemu rolnictwa i zakończenie chowu przemysłowego;
- ograniczenie dostępu zagranicznych inwestorów przemysłowych do polskiego rynku rolnego. Zyski ekonomiczne nie równoważą strat środowiskowych i społecznych, które ponosi polskie państwo i społeczeństwo;
- dokonanie przeglądu polskich przepisów środowiskowych pod kątem ochrony środowiska przed skutkami związanymi z chowem przemysłowym;
- wprowadzenie definicje pojęć „ferma przemysłowa” czy „ferma wielkoprzemysłowa” oraz stworzenie legislacji uwzględniającej kompleksowo kwestie związane z tymi fermami, ze szczególnym uwzględnieniem przepisów dotyczących lokalizacji czy uciążliwości zapachowych (przepisy antyodorowe);
- przyznanie szerszych uprawnień organizacjom społeczeństwa obywatelskiego w toku postępowań związanych z lokalizacją czy rozbudową fermy przemysłowej;
- przeprowadzenie badań przez właściwe ministerstwa, które wykażą wpływ na zdrowie i życie ludzi mieszkających w okolicy ferm przemysłowych. Dobrym krokiem w tym kierunku jest przeprowadzenie w 2022 roku przez Ministerstwo Zdrowia ¹³ analizy na temat zwiększonej zapadalności na choroby układu oddechowego oraz choroby skóry u osób zamieszkujących w sąsiedztwie ferm z uwzględnieniem wielkości tych ferm (liczebności zwierząt gospodarskich) w województwie wielkopolskim;

¹² <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Smrodkrewilzy-SylwiaSpurek.pdf>

¹³ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Minister-Zdrowia-z-upowaznienia-do-Pana-T-Latos-dot-wplywu-ferm-na-zdrowie-ludzi-uzupelnienie-stanowiska-6.2022-2-1.pdf>

- prowadzenie kampanii społecznych dot. skutków środowiskowych, klimatycznych, zdrowotnych i ekonomicznych działania ferm przemysłowych.
- opracowanie i publikacja mapy kosztów środowiskowych i społecznych związanych z produkcją mięsa, mleka, jajek, jak również wskazanie, w jaki sposób fundusze publiczne wpływają na cenę produktu końcowego spośród wyżej wskazanych;
- wprowadzenie legislacji mającej na celu ochronę ładu urbanistycznego i krajobrazu przed chowem przemysłowym. Należy też uwzględnić tendencje do „gromadzenia się” ośrodków ferm w jednym miejscu i przeciwdziałać tym zjawiskom. Rewizji wymagają również przepisy dotyczące planowania i zagospodarowania przestrzennego (i to nie tylko w kwestii dotyczącej ferm przemysłowych, jednak mogą one stanowić przyczynek do zmian w tym zakresie);
- wprowadzenie przepisów fiskalnych wpływających na funkcjonowanie obecnie istniejących ferm przemysłowych. Jednocześnie należy zakazać jak najszybciej tworzenia nowych ferm oraz usprawnić nadzór nad fermami i powtórzyć przegląd obecnie istniejących mechanizmów naprawczo-nadzorczych – na podobieństwo działań Najwyższej Izby Kontroli.

Warto zaznaczyć, że moratorium na nowe fermy to jeden z postulatów Manifestu 100 dni Koalicji Klimatycznej dla rządu po wyborach w 2023 r. Green REV Institute poparł postulaty Manifestu oraz, jako organizacja tworząca kampanię Wybory dla Zwierząt 2023, wystosował do osób kandydujących, partii i komitetów wyborczych następujące pytania dot. działań w zakresie ferm przemysłowych:

1. Czy uznają Państwo wpływ działalności zwierzęcych ferm przemysłowych na katastrofę klimatyczną?
2. Czy uznają Państwo wpływ działalności zwierzęcych ferm przemysłowych na utratę bioróżnorodności oraz na obniżenie jakości gleby, powietrza oraz wód?
3. Czy przewidują Państwo działania związane z ograniczeniem działalności sektora zwierzęcych ferm przemysłowych – zarówno futrzarskich, jak i żywieniowych z uwagi na ich wpływ na jakość zdrowia i życia ludzi?
4. Czy przewidują Państwo działania związane z wprowadzeniem rozwiązań antyodorowych w związku z działalnością ferm przemysłowych, jak również rozwiązań mających na celu przeciwdziałanie spadkom cen nieruchomości położonych w okolicach inwestycji w fermy przemysłowe?

5. Czy przewidują Państwo podjęcie działań legislacyjnych mających na celu poszerzenie kompetencji udziału organizacji pozarządowych w postępowaniach administracyjnych i sądownoadministracyjnych dotyczących zwierzęcych ferm przemysłowych – w tym zniesienie aktualnie obowiązujących barier?
6. Czy w państwa programach wyborczych przewidują państwo uwzględnienie kwestii związanych ze wsparciem finansowym dla hodowli i produkcji zwierzęcej na cele żywnościowe oraz upraw pasz, które wykorzystywane są na zwierzęcych fermach przemysłowych?
7. Czy – w związku z powyższymi pytaniami – Państwa ugrupowanie poprze działania mające na celu wprowadzenie zmian do Wspólnej Polityki Rolnej, które obejmie reformy w systemie dopłat oraz przekierowanie środków na działania przeciwdziałające negatywnym zmianom klimatycznym?

Na powyższe pytania odpowiadali i odpowiadały zwykle osoby kandydujące oraz partie. Niestety, nie otrzymaliśmy oficjalnej odpowiedzi od Komitetu Wyborczego Koalicji Obywatelskiej, ani Polskiego Stronnictwa Ludowego, którego przedstawiciel dr Czesław Siekierski został Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi w nowo utworzonym rządzie.

Warto wspomnieć, że na poziomie unijnym projekt rezolucji PE napisany przez dr. Sylwię Spurek, Posłankę do Parlamentu Europejskiego, w sprawie zdrowia i życia ludzi mieszkających w pobliżu ferm ¹⁴ został przekazany pod obrady Komisji Ochrony Środowiska Naturalnego, Zdrowia Publicznego i Bezpieczeństwa Żywności (ENVI), jednak Komisja ENVI podjęła decyzję o jego nieprocedowaniu. Tymczasem przemysłowa, intensywna produkcja zwierzęca stanowi przecież zagrożenie dla życia ludzi, klimatu i środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa żywności i bezpieczeństwa żywnościowego. Osoby decyzyjne muszą rozpocząć zmiany i działania w obszarze transformacji rolnictwa i systemu żywności.

¹⁴ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2023-0306_PL.html

Panel ekspercki: AgriWatch - w kierunku wydatkowania środków publicznych na zieloną transformację rolnictwa

W panelu eksperckim udział wzięli i wzięły:

1. Dorota Olko – posłanka na Sejm X kadencji;
2. Jakub Ślebioda – asystent posłanki na Sejm X kadencji Mai Nowak, ekspert do spraw rolnictwa;
3. dr. hab. Zbigniew Karaczun – sozolog, nauczyciel akademicki, działacz ruchu ekologicznego, badacz polityki ekologicznej i zarządzania środowiskiem;
4. Joanna Januszevska-Noga – radczyni prawna;
5. Beata Borowiec – rzeczniczka ds. politycznych w Koalicji Klimatycznej.

Panel ekspercki poprowadziła Anna Spurek, COO Green REV Institute oraz Bartłomiej Gawrecki – członek Zarządu Green REV Institute.

Program AgriWatch

Green REV Institute zajmuje się działaniami strażniczymi i analizą wydatkowania środków publicznych w ramach wsparcia działalności sektora hodowlanego. AgriWatch to program strażniczy, w ramach którego weryfikujemy zgodność i spójność programów i projektów dofinansowanych ze środków publicznych, w szczególności w ramach Wspólnej Polityki Rolnej z ambicjami Europejskiego Zielonego Ładu. W praktyce sprawdzamy, czy publiczne środki krajowe, jak również fundusze europejskie, wspierają zieloną transformację, czy raczej przyczyniają się do wsparcia tych, którzy szkodzą planecie, bioróżnorodności, wyrządzają szkody dla zdrowia publicznego i jakości życia ludzi. W ramach swoich działań korzystaliśmy i korzystałyśmy w szczególności z narzędzi dotyczących dostępu do informacji publicznej oraz interpelacji poselskich, jak również z opracowań i wypowiedzi ekspertek i ekspertów.

W maju 2020 r. Komisja Europejska przedstawiła wspomnianą wyżej strategię „Od pola do stołu” jako jedno z kluczowych działań w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. Strategia ma przyczynić się do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 r., a jednocześnie zmienić obecny unijny system żywnościowy w model zrównoważony. Jednym z najważniejszych instrumentów kształtowania systemu rolnictwa UE jest przy tym, od 1962 r., Wspólna Polityka

Rolna. WPR ustanowiono w art. 38–44 TFUE¹⁵. W reformach WPR uznano, że zrównoważony rozwój musi znajdować się w centrum polityki UE, a WPR wspiera na przykład rolników w zakresie ekoprogramów, w tym dobrostanu zwierząt. W raporcie OECD dot. Wspólnej Polityki Rolnej¹⁶ wskazano, że WPR potrzebuje zasadniczej „reorientacji”, bowiem duża część środków WPR przeznaczana jest na tzw. płatności bezpośrednie, które są powiązane z pewnymi podstawowymi warunkami, ale z reguły przyznawane są w zależności od powierzchni użytków rolnych gospodarstwa. Choć w ciągu ostatnich dziesięcioleci poczyniono pewien postęp w zwiększaniu ukierunkowania dotacji w ramach WPR, w raporcie stwierdzono, że „najbardziej zakłócające i potencjalnie najbardziej szkodliwe dla środowiska formy wsparcia”, takie jak płatności bezpośrednie, w dalszym ciągu stanowią prawie jedną czwartą wsparcia na rzecz producentów – i to należy zmienić.

Wspólna Polityka Rolna w Polsce jest realizowana na podstawie Planu Strategicznego dla WPR 2023 -2027¹⁷. Plan Strategiczny WPR ma realizować 9 celów szczegółowych Wspólnej Polityki Rolnej, w tym wspieranie godziwych dochodów gospodarstw rolnych i ich odporności w całej Unii w celu zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego, przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej, a także do zrównoważonej produkcji energii, wspieranie zrównoważonego rozwoju i wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi, takimi jak woda, gleba i powietrze, przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmacnianie usług ekosystemowych oraz ochrona siedlisk i krajobrazu, poprawa reakcji rolnictwa UE na potrzeby społeczne dotyczące żywności i zdrowia, w tym bezpiecznej, bogatej w składniki odżywcze i zrównoważonej żywności, jak też dobrostanu zwierząt.

PS WPR 2023-2027 realizowany będzie ze środków pochodzących z UE, na które składa się wsparcie w kwocie 17,3 mld euro w ramach I filaru WPR i 4,7 mld euro w ramach II filaru WPR. Dodatkowo, w I filarze WPR, realizowane będzie Przejściowe Wsparcie Krajowe finansowane w całości z budżetu krajowego. Wydatki związane ze wsparciem na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, dodatkowo współfinansowane będą ze środków krajowych. W ramach środków krajowych na ten cel planuje się przeznaczyć ponad 3,2 mld euro. W sumie, środki

¹⁵ TFUE – Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

¹⁶ OECD (2023), Policies for the Future of Farming and Food in the European Union, OECD Agriculture and Food Policy Reviews, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/32810cf6-en>.

¹⁷ <https://www.gov.pl/web/wprpo2020/plan-strategiczny-dla-wspolnej-polityki-rolnej-na-lata-2023-2027-wersja-31-ze-zmianami-z-art-1199-rozp-20212115>

na wsparcie polskiego rolnictwa i rozwój obszarów wiejskich zaplanowane w PS WPR 2023-2027 wynoszą 25,2 mld EUR.

Działania strażnicze Green REV Institute

Działania obejmowały współpracę z osobami decyzyjnymi w ramach interpelacji poselskich (m.in. do Ministra Klimatu i Środowiska oraz Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi grupa posłów i posłanek skierowała interpelację w sprawie informacji dotyczących ferm przemysłowych w kontekście programowania wspólnej polityki rolnej), wnioski o informację publiczną ws. działania poszczególnych beneficjentów WPR (m.in. Agri Plus sp. z o.o., Fermy Drobiu Woźniak sp. z o.o., Hedro Farms sp. z o.o.), zapytania dot. ogłaszanych konkursów oraz rozdysponowania wsparcia do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Postulaty wypracowane w ramach panelu eksperckiego

W ramach dyskusji wypracowano kilka kluczowych postulatów i rekomendacji:

- prowadzenie stałych działań strażniczych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej jako narzędzie kształtowania WPR po 2028 r. oraz dialogu z rządzącymi;
- zmiana systemu podziału środków – zarówno unijnych, jak i krajowych. Duża część środków WPR przeznaczana jest na tzw. płatności bezpośrednie, które, jak wspomniano wyżej, z reguły przyznawane są w zależności od powierzchni użytków rolnych gospodarstwa. Warto promować odejście od płatności obszarowych (dopłat bezpośrednich) i zastąpienie ich wynagrodzeniem za dostarczanie dóbr publicznych, takich jak zdrowie i klimat, czyli "dobra publiczne za publiczne pieniądze". Wszystkie dotacje powinny być powiązane ze świadczeniem usług, które przynoszą szersze korzyści społeczeństwu, takich jak działania na rzecz klimatu, zdrowia lub środowiska;
- wzmocnienie kontroli i monitoringu kwestii związanych z inwentaryzacją ferm oraz konkretnym przeznaczeniem środków w ramach dopłat bezpośrednich na rzecz beneficjentów;
- ustanowienie wspólnej polityki żywnościowej na rzecz zrównoważenia całego systemu żywnościowego i dobrostanu zwierząt na poziomie do 2027 r. WPR powinna być postrzegana jako fundament wspólnej polityki żywnościowej;
- WPR może jednak wspierać i przyspieszać transformację dzięki wzmocnieniu warunkowości, gwarantując, że beneficjenci środków finansowych z WPR na produkcję zwierzęcą przestrzegają wysokich standardów dobrostanu zwierząt.

- Aby umożliwić zasadniczą zmianę w produkcji zwierzęcej, potrzebne jest wygospodarowanie środków po stronie konsumpcji, ponieważ będą one wspierać rolników w okresie przejściowym, zapewniając rynek zbytu dla ich produktów. Polityka po stronie popytu może również zmniejszyć ryzyko zwiększonego importu produktów o niskim poziomie dobrostanu. Może ona dotyczyć na przykład minimalnych kryteriów zrównoważonego rozwoju w zamówieniach publicznych oraz w marketingu i reklamie, ale także etykietowania metod produkcji w zakresie dobrostanu zwierząt. Łącznie środki te mogą przyczynić się do zmniejszenia ilości "mniej i lepiej" produktów pochodzenia zwierzęcego i większej ilości żywności pochodzenia roślinnego.
- przy projektowaniu Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2028-2034 powinniśmy i powinniśmy zadbać o to, by wystarczające środki finansowe dla rolników umożliwiły przechodzenie od produkcji zwierzęcej do roślinnej. Powinniśmy dążyć do zmniejszenia liczby hodowanych zwierząt i poprawy dobrostanu tych zwierząt;
- konieczne jest zbadanie, w jaki sposób – zarówno na poziomie krajowym, jak i unijnym – WPR może zwiększyć dostępność i przystępność cenową zdrowej, zrównoważonej diety zawierającej mniej produktów pochodzenia zwierzęcego;
- nie ma wątpliwości¹⁸, że Europa musi zmniejszyć liczbę zwierząt tzw. hodowlanych. UE mogłaby wykorzystać WPR do stworzenia funduszu wspierającego regiony o dużym zagęszczeniu ferm w podobny sposób jak w przypadku stopniowego wycofywania węgla w sektorze energetycznym i wsparcia finansowego dla regionów górniczych;
- rolnicy i rolniczki są stratni w obecnym systemie, ponieważ muszą konkurować z intensywną produkcją w gospodarstwach wielkoobszarowych. Ich głos nie jest wystarczająco słyszalny – a to chociażby z uwagi na wpływ wielkich organizacji rolniczych, takich jak COPA COGECA¹⁹, które uzurpują sobie prawo do reprezentowania całego sektora rolnego – a tymczasem stoją przede wszystkim na straży własnych interesów.

Wspólna Polityka Rolna musi niewątpliwie przejść zasadniczą reformę do polityki wspierającej zrównoważony system żywnościowy, transformację rolnictwa i odchodzenie od

¹⁸ Zob. część opracowania pt. „Konsekwencje braku wprowadzenia zmian”.

¹⁹ Zob. <https://www.politico.eu/article/copa-cogeca-farming-lobby-europe/>

systemu opartego na przemysłowej produkcji zwierzęcej do systemów roślinnych. Organizacje pozarządowe pełniące rolę strażników wydatkowania budżetów publicznych powinny rozpocząć i zintensyfikować działania monitorujące sposób i celowość wydatkowania środków w kontekście wspierania przemysłowego chowu zwierząt, sektora hodowlanego, upraw paszy dla zwierząt tzw. hodowlanych. Niestety, władze unijne, jak wynika z publicznych wypowiedzi ich przedstawicieli, nie dostrzegają potrzeby koniecznej transformacji rolnictwa. W ramach jednej z konferencji dot. Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 Komisarz ds. Rolnictwa UE Janusz Wojciechowski powiedział: “Nigdy takiego wsparcia do hodowli nie było i w żadnym kraju nie ma aż tak dużego wsparcia dla hodowców jak jest w polskim Planie Strategicznym. Jeśli ja słyszę czasami, że Komisja Europejska albo komisarz chce ograniczać hodowlę albo likwidować, zabraniać mięsa, zabraniać promocji, to jest dokładnie odwrotnie. Ta polityka, która jest prowadzona wspiera hodowlę, nie ogranicza produkcji mięsa. Koledzy, którzy są tutaj na sali wiedzą, jaką prowadzę walkę, aby promocja mogła być w dalszym ciągu prowadzona, a to nie jest łatwe, bo świat nie składa się z samych przyjaciół rolnictwa.²⁰”. Jednocześnie wskazał, że aż 4 miliardy euro (z puli 25 miliardów euro dla Polski) jest przeznaczonych na wsparcie gospodarstw hodowlanych.

W kontekście wyzwań klimatycznych, społecznych, ekonomicznych i środowiskowych prace nad Wspólną Polityką Rolną po 2027 r. powinny być prowadzone i koordynowane przez przedstawicieli i przedstawicielki środowiska naukowego, osoby zaangażowane w działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich jako miejsc życia ludzi, a także miejsc rozwoju gospodarczego w rozumieniu gospodarki odpowiedzialnej klimatycznie i środowiskowo. Strategiczny dialog z rolnikami i rolniczkami musi odbywać się z uwzględnieniem wszystkich interesariuszy i interesariuszek, którzy ponoszą koszty związane z intensyfikacją produkcji, zanieczyszczeniem środowiska, zagrożeniami dla zdrowia publicznego.

²⁰ <https://www.wrp.pl/wojciechowski-w-zadnym-kraju-nie-ma-takiego-wsparcia-dla-hodowcow-jak-jest-w-polskim-planie-strategicznym/>